

2019

SUUDİ ARABİSTAN KRALLIĞI ÜLKE RAPORU

T.C. Riyad Büyükelçiliği

Ticaret Müşavirliği

Eylül 2019

İÇİNDEKİLER

1) Genel Bilgiler.....	2
a) Künye	2
b) Nüfus	2
c) Yönetim	3
2) Ekonomik Gelişmeler	3
a) Genel Ekonomi	3
b) Bütçe, Cari İşlemler ve Ödemeler Dengesi ile Finansman Gelişmeleri	4
c) Büyüme	6
d) Uluslararası Yatırımlar	6
e) Dış Ticaret Gelişmeleri.....	7
i) Genel Dış Ticaret.....	7
ii) İhracat.....	10
iii) İthalat.....	13
f) 2019 Yılı Genel Ekonomik Gelişmeleri ve Beklentileri.....	15
g) SA Ekonomisinde Gündemdeki Konular	17
3) Türkiye ile İlişkiler	19
a) Genel Dış Ticaret	19
b) SA'nın Türkiye'den ithalatı.....	21
c) SA'nın Türkiye'ye ihracatı	25
d) Karşılıklı Yatırımlar	26
e) Müteahhitlik.....	27
f) Turizm	27
g) Pazara Girişte Dikkat Edilecek Hususlar	27
h) Gündemdeki Konular ve Son Dönem Gelişmeleri.....	28

SUUDİ ARABİSTAN KRALLIĞI ÜLKE RAPORU

1) Genel Bilgiler

a) Künye

Resmi Adı : Suudi Arabistan Krallığı (Al Mamlakah Al Arabiyyah Al Saudiyyah, Kingdom Of Saudi Arabia)

Başkenti : Riyad

Yönetim Biçimi : Krallık

Resmi Dili : Arapça

Dini : İslam

Para Birimi : Suudi Arabistan Riyali (SAR)

Dolar Kuru (Sabit) : 1 \$ = 3,75 SAR

Yüzölçümü : 2,15 milyon km²

Mesai Saatleri ve Günleri : Pazar-Perşembe; 07:30-14:30 (Ticaret Müşavirliği 8:30-16:30)

Büyük Kentler : Riyad, Cidde, Dammam, Mekke, Medine,

Limanlar : Cidde Limanı, Kral Fahad Endüstri Limanı (Yanbu), Kral Abdulaziz Limanı (Dammam), Jubail Ticaret Limanı

Türkiye ile Saat Farkı : Yok

Haftalık Çalışma Saati : Maksimum (günde 8 saatten 6 gün) 48 saat
Ramazan süresince (günde 6 saatten 6 gün)
maksimum 36 saat

Resmî Tatil Günleri : Hafta sonu tatili Cuma, Cumartesi; Ramazan Bayramında 5 gün ve Kurban Bayramı'nda 10 gün

Uluslararası Telefon Kodu: + 966

b) Nüfus

Suudi Arabistan Krallığı'nın (SA) toplam nüfusu 2018 yılı sonu itibariyle 33,4 (2019 yılı ortası 34,2) milyon olup bunun yaklaşık %38'ini yabancılar oluşturmaktadır. Suudi vatandaşların %65,5'ini 15-64 yaş aralığındaki çalışabilecek insanlardan oluşurken, çalışabilecek nüfusun ise yaklaşık %49'u kadınlardan oluşmaktadır. Nüfus artış hızı %1,8 seviyesindedir. Nüfusun %83,6'sı şehirlerde yaşamaktadır. Toplam nüfusun %94,7'si okur yazardır (%97 Erkekler, %91,1 Kadınlar).

c) Yönetim

23 Eylül 1932 yılında kurulan SA'nın Başkenti Riyad olup, 13 yönetim bölgesinden oluşmaktadır. 1 Mart 1992 yılında yayınlanan Krallık kararına göre, ülke anayasası Kuran ve Hz. Peygamber'in hayatı temel alınarak oluşturulmuştur. Şeriat hükümlerinin uygulandığı ülkede; Mısır ve Fransa başta olmak üzere başka bazı ülkelere alınan hükümler ile bazı uluslararası normlar çerçevesinde kodlar kanunlara eklenmiştir, örneğin ticari anlaşmazlıkların halli için özel komisyonlar, mahkemeler kurulmuştur (Uluslararası Adalet Sistemine dahil değildir). 2016 yılında yapılan değişiklikler ile kadınlar Belediye meclisi seçimlerine aday olabilmekte ve oy kullanabilmektedir. Devletin ve Hükümetin Baş Kral'dır. 150 sandalyeden oluşan Şuura danışma kurulu olup, üyeleri dört yıllığına Kral tarafından atanmaktadır (2013 yılı başlarında kadınlar için 30 sandalye ayrılmıştır).

2) Ekonomik Gelişmeler

a) Genel Ekonomi

SA ekonomisi, diğer bölge ülkeleri gibi, ağırlıklı olarak ham petrol üretimine dayanmaktadır. Günlük petrol üretiminin yaklaşık 10,5 milyon varil civarında olduğu SA dünyanın en büyük ham petrol üreticisi ülkelerinden birisi konumundadır. Petrolün ülke GSYH'sı içindeki ağırlığının genel olarak, ham petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara bağlı olarak 1-2 puanlık oynamalar gösterse de %42-45 aralığında olduğu görülmektedir. Bu çerçevede söz konusu ağırlığın azaltılması devletin en önemli öncelikleri arasında yer almaktadır. Temel olarak bu gerekçeyle hazırlanan "2030 Vizyonu" ile "2020 Ulusal Değişim Planı" 2016 yılı Nisan ayında kamuoyuna duyurulmuş olup o günden bu yana ise açıklanan diğer alt programlar ile desteklenmektedir.

Temel olarak petrol fiyatlarındaki gelişmeler ile yukarıda ifade edilen ekseninde oluşturulan mali politikaların ekonomi üzerinde önemli oranda belirleyici olduğu ülkede son yıllarda, ekonomik ve sosyal hayata ilişkin de önemli bir değişim süreci yaşanmaktadır.

2015 ve 2016 yıllarında ham petrol fiyatlarında yaşanan hızlı gerilemelerin sonucu, uzun bir sürenin ardından tekrar bütçe ve cari açık vermeye başlayan SA ekonomisi, ham petrol fiyatlarının 2017 yılı itibariyle tekrar yükselişe geçmesiyle pozitif cari dengeye ulaşmış ancak, aynı gelişme bütçe dengesi açısından gerçekleşmemiştir. Yeni açıklanan programlar ile ham petrole olan bağımlılığı azaltmaya dönük politikaların etkilerinin yanında uluslararası ekonomik gelişmeler sonucu ekonomik hayatta görülen dalgalanmalar 2017 yılında ekonominin uzun bir aradan sonra ilk defa küçülmesine sebep olmuş bununla birlikte yükselen işsizlik oranları da bir diğer önemli sorun haline gelmiştir. Bütün bu gelişmeler sonucu, 2020 olarak belirlenen denk bütçe hedefi 2023 yılına ötelenmiştir.

Söz konusu daralma ve artan işsizliğin yarattığı baskı ile ötelenen denk bütçe hedefinin getirdiği esneklikle birlikte artan yatırım harcamalarına dayalı ekonomi politikası sonucu 2018 yılında %2,2 oranında büyüme gerçekleştirilmiştir. Buna karşın, söz konusu

büyüme devlet harcamaları sayesinde gerçekleştiğinden, ekonominin dönüşümünü ifade eden, petrol dışı ekonomik büyüme, petrol dışı özel sektör büyümesi ve özel sektör istihdamının artışı konusunda kayda değer gelişme sağlanamamıştır.

Genel Ekonomi

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Büyüme (%)	2,7	3,7	4,1	1,7	-0,7	2,2	1,8
GSYH (Milyar \$)	747	756	654	645	689	782	762
Kişi Başına Milli Gelir (2011 Fiyatlar SGP- \$)	49.443	49.969	51.609	51.270	49.624	49.728	49.622
Ort. Tüketici Enflasyonu (%)	3,5	2,2	1,3	2,0	-0,9	2,5	-0,7
Bütçe Dengesi/GSYH Oranı (%)	5,6	-3,5	-15,8	-12,9	-9,3	-5,9	-4,4
Kamu Borcu/GSYH Oranı (%)	2,1	1,6	5,8	13,1	17,2	19,1	23,7
İhracat (Milyar \$)	375,4	341,9	201,5	178,9	220,1	295,0	
İthalat (Milyar \$)	163,0	168,2	163,8	129,8	126,8	135,2	
Cari Denge/GSYH Oranı (%)	18,1	9,8	-8,7	-3,7	1,4	8,3	3,5
Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyar\$)	8,9	8,0	8,1	7,5	1,4	3,2	
Yurt Dışına Yapılan Yatırımlar (Milyar \$)	4,9	5,4	5,4	8,9	7,3	21,2	
Ham Petrol Fiyatları \$/Varil	105,9	96,3	49,5	40,8	52,4	69,8	80,0

Kaynak: IMF, Suudi İstatistik Kurumu, OPEC

* Tahmin

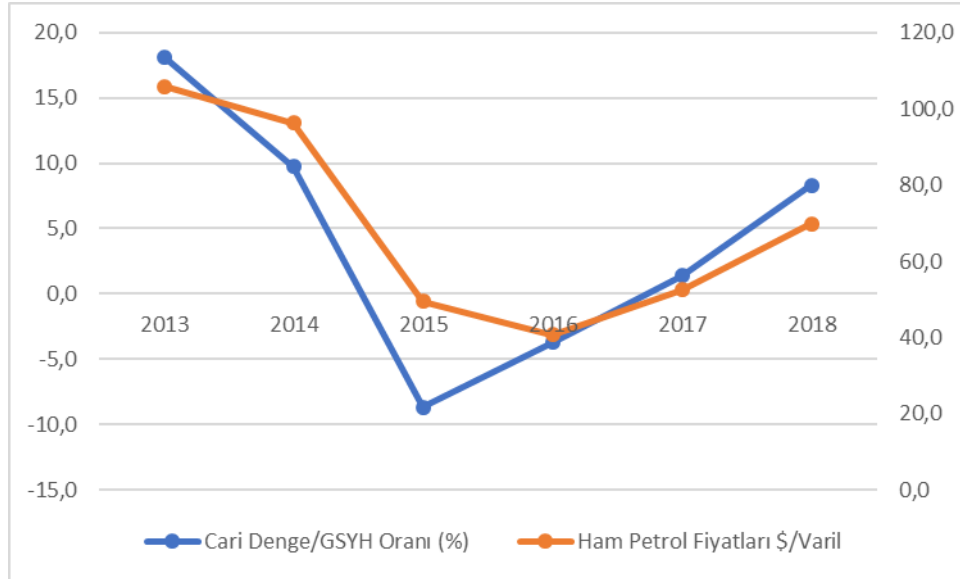
b) Bütçe, Cari İşlemler ve Ödemeler Dengesi ile Finansman Gelişmeleri

Özellikle 2014 ve 2015 yılında hızlanan alt ve üst yapı yatırımları ile diğer sebeplerle (kamu personeline yapılan ek ödemeler) artan kamu harcamalarına karşın düşen petrol fiyatlarına bağlı olarak gerileyen kamu gelirleri, SA'nın uzun yıllardan sonra 2014 yılında bütçe açığı vermesine sebep olmuştur. 2014 yılında GSYH'nin %3,4'ü oranında verilen bütçe açığının ardından, 2015 yılında bütçe açığı, büyük oranda gerileyen ham petrol fiyatları ve kamu görevlilerine yapılan ekstra ödemeler sonucu çok büyük bir sıçrama yaparak, GSYH'nin yaklaşık %16'sı seviyesine ulaşmıştır. Ancak, bu yılın ardından uygulanan sıkı mali politikalar ve özellikle kamu harcamalarının daha kontrollü bir şekilde yapılması sonucu bütçe açığı gerilemeye başlamıştır. Özellikle 2017 yılından itibaren ham petrol fiyatlarının artışa geçmesiyle birlikte bu iyileşme daha belirgin hale gelmiştir.

Genel olarak bakıldığında, 2018 yılında KDV'nin (%5) uygulamaya girmesi, yabancı çalışan ve onların yakınlarına uygulanan harçlardaki artışlar, değerlendirilmeyen arsalarla getirilen vergi gibi ek gelir kalemlerine rağmen hala petrol gelirleri bütçe gelirlerinin yaklaşık %70 gibi önemli bir ağırlığını oluşturmaktadır. Öte yandan, harcama kalemleri incelendiğinde ise bütün çabalara rağmen personel harcamalarının toplam bütçe harcamalarının %50'si civarında bir bölümünü oluşturmaya devam ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, elektrik ve benzin fiyatlarında var olan sübvansiyonların kademeli olarak kaldırılması bütçe üzerindeki yükte bir miktar rahatlama yaratmış, buna ek olarak önceki dönemlerden farklı olarak, rezervler yerine iç

ve dış borçlanmanın tercih edilmesiyle yaratılan kaynaklar ekonomik dönüşüm için destek paketleri ile yatırım harcamalarında kullanılmıştır.

Cari Denge ve Ham Petrol Fiyatları

Yukarıda yer alan grafikte de görüleceği üzere, ülkenin cari işlemler dengesinin büyük ölçüde ham petrol fiyatlarındaki gelişmelere duyarlı olduğu görülmektedir. Ham petrol fiyatlarındaki gerileme ile birlikte ihracat gelirlerinin aynı hızla azalması, buna karşın ithalatın seviyesini koruması sonucu cari denge benzer bir hızla bozulmuştur. Petrol fiyatlarındaki gerilemenin yavaşladığı ancak devam ettiği 2016 yılında ise büyüme hızındaki yüksek oranlı yavaşlama ithalatın çok hızlı bir şekilde azalmasına neden olduğundan, yine cari açık oluşmuş ancak açığın GSYH içindeki ağırlığı gerilemiştir. Nitekim, cari dengedeki mal ticareti dengesi, petrol fiyatlarının yükseldiği dönemde yaklaşık 247 milyar \$ (2012) seviyesine kadar yükselmiş, ardından ise ham petrol fiyatlarının en yüksek oranda gerilediği 2015 yılında ise 44,4 milyar \$ seviyesine gerilemiştir. Ham petrol fiyatlarındaki toparlanmaya bağlı olarak artışa geçen cari dengenin temel belirleyicisi konumundaki mal ticareti dengesi 2018 yılı sonu itibariyle yaklaşık 169 milyar \$'na çıkmıştır.

Mal ticareti dengesi genel olarak açık verilen hizmetler ile gelirler kalemlerindeki dış işlemler açığını dengelerken cari fazlanın tek kaynağı olmuştur.

Cari işlemler dengesi içinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise ülkede çalışan yabancıların ülkelere gerçekleştirdikleri para transferleridir. Söz konusu transferler çerçevesindeki para çıkışlarının 2006-2015 arası dönemde sürekli artış kaydetmiş ve 2015 yılında yaklaşık 38 milyar \$ seviyesine ulaşmıştır. 2018 yılı itibariyle ise yaklaşık 33 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında bu kalemden görülen azalma, artan harçlar ve Suudileştirme politikaları çerçevesinde getirilen zorunluklar nedeniyle yabancı çalışanların bir kısmının ülkeyi terk etmesine bağlı olduğu değerlendirilmektedir.

Bu gelişmeler ışığında bakıldığında, ülkenin rezervlerinin 2014 yılında ulaştığı rekor seviye olan 732 milyar \$ tutarından 2018 yılı sonunda yaklaşık 497 milyar \$ seviyesine

gerilediği görülmektedir. Buna karşılık aynı dönemde ülkenin toplam borç stoku, 2014 yılında GSYH'nin %1,6'sı yani yaklaşık 12 milyar \$ seviyesinden 2018 yılı sonunda 149,3 milyar \$ seviyesine ulaşarak GSYH'nin %19,1'ine yükselmiştir. Söz konusu borç tutarının %55'i ise iç borçlardan oluşmaktadır.

c) Büyüme

SA ekonomisinde genel olarak, petrol sektörünün GSYH içindeki ağırlığının %43-46 arasında olduğu görülürken, 2018 sonu itibariyle bu oran %43,5 olarak gerçekleşmiştir. Bilindiği üzere, ülke ekonomisinin bahse konu bu bağımlılığının 2016 yılında ortaya konan 2030 Vizyon ve onun tamamlayıcısı mahiyetindeki programlar ile azaltılması hedeflenmektedir. 2013-2018 arası dönemde, GSYH'nin sektörel dağılımı incelendiğinde, ham petrolün ağırlığının 1 puan azaldığı buna karşın petrol işleminin ağırlığının ise 1 puan yükseldiği dikkati çekmektedir. Aynı dönemde GSYH içinde yer alan diğer kalemlerin ağırlığının ise dikkate değer bir şekilde değişmediği gözlenmekle birlikte gayrimenkul sektörü payında yine 1 puan bir artış olduğu dikkati çekmektedir. Büyüme rakamları incelendiğinde, ülkenin 2013-2018 arası dönemde yıllık ortalama %1,6 büyüme kaydettiği görülmektedir. Söz konusu dönemde, en yüksek büyüme %4,1 ile 2015 yılında gerçekleşirken, uzun yıllar aradan sonra gerçekleşen tek küçülme ise 2017 yılında %0,7 ile gerçekleşmiştir. 2017 yılında gerçekleşen küçülmenin temel unsurlarından birisi ham petrol fiyatlarının dengelenmesi amacıyla ham petrol üretiminin günlük 10,5 milyon varilden 9,9 milyon varile indirilmesi sonucu madencilik sektörünün %3,5 küçülmesi olmuştur. 2018 yılında ekonomik büyümenin canlanmasındaki temel gerekçe ise ihracattaki yüksek oranlı artış olarak görülmektedir.

d) Uluslararası Yatırımlar

Milyar \$	2003-2008 (Yıllık Ortalama)	2011-2015 (Yıllık Ortalama)	2016	2017	2018
DYY Girişi	16,1	10,7	7,5	1,4	3,3
Yurt Dışı Yatırımlar	0,6	4,7	8,4	5,6	21,2
DYY Stok	51,6	206,7	231,5	232,2	230,8
Yurt Dışına Yatırımlar Stok	13,0	42,3	74,0	84,4	105,7
Sınır Ötesi Birleşme Net Satış	0,1	0,7	0,5	-0,5	0,2
Sınır Ötesi Birleşme Net Alış	5,0	0,7	0,9	1,8	1,4
Doğrudan Yabancı Yatırım Sıfırdan Stok	13,4	9,4	11,5	7,1	15,5
Yurt Dışına Sıfırdan Yatırımlar Stok	3,4	5,2	6,1	15,8	4,2

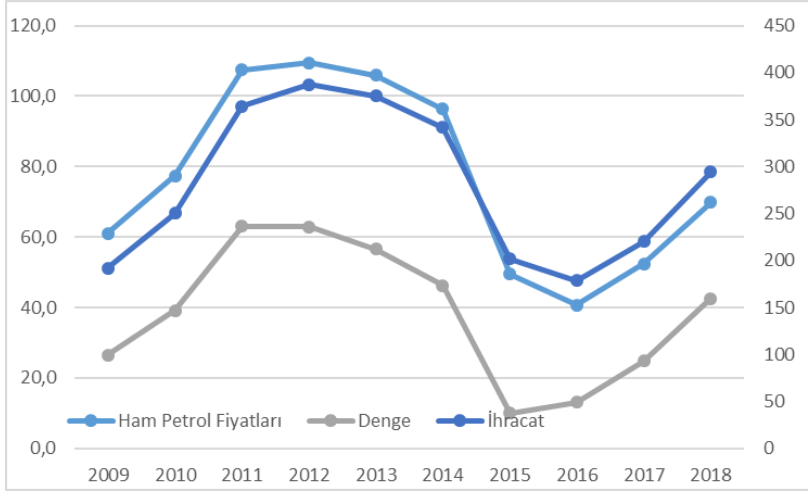
Kaynak: UNCTAD

2008 yılındaki küresel krize kadar olan 2003-2008 arasında yıllık ortalama 16 milyar \$ doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişi gerçekleşen SA'na 2011-2015 döneminde yıllık ortalama 11 milyar \$ civarında DYY giriş gerçekleşmiştir. Öte yandan, aynı dönemlerde, yıllık ortalama 0,6 milyar \$ yurtdışı yatırımı olan ülkenin 2011-2015 döneminde ortalama olarak 4,7 milyar \$ seviyesinde yurt dışına yatırım gerçekleştirdiği görülmektedir. Bunda ülkenin ekonomik vizyonu çerçevesinde özellikle Kamu Yatırım Fonu (PIF) ve Aramco gibi kurumların gerçekleştirdikleri yurt dışı yatırımlar etkili olurken, Suudi vatandaşlarının yurt dışında gayrimenkul alımları da etkili olan bir diğer

bileşendir. Nitekim yurt dışı birleşmelerde net alışların 2016-2018 döneminde 2011-2015 dönemi ortalama değerinin üzerinde seyrettiği dikkati çekmektedir. Aynı şekilde, yurt dışına yapılan sıfırdan yatırımların da önceki dönem ortalamalarının üzerinde bir yıllık ortalama bir değere ulaştığı görülmekte, 2016-2018 döneminde yıllık ortalama 8,7 milyar \$'nın yurt dışına sıfırdan yatırım amacıyla çıktığı dikkati çekmektedir.

e) Dış Ticaret Gelişmeleri

i) Genel Dış Ticaret

Kaynak: Trademap, OPEC

SA ekonomisinin en önemli gelir kaynaklarından birisi olan ham petrolün özellikle ihracat, dolayısıyla da dış ticaret dengesi üzerindeki etkisi yukarıdaki grafikte net olarak ortaya çıkmaktadır. İhracat gelirlerinin halen ham petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara bağlı olduğu yine yukarıdaki grafikten görülmektedir. Bununla beraber, yukarıda ifade edilen ekonomik dönüşüm, çerçevesinde uygulamaya konulan mali ve ekonomik politikalar sonucu ekonomik büyümenin yavaşlaması ithalat üzerinde etkili olan bir diğer faktör olmuş ve ithalattaki yavaşlama da dış ticaret dengesi üzerindeki bir diğer belirleyici olmuştur.

Yıllar İtibariyle SA Dış Ticareti

	2009-2015 Yıllık Ortalama	2016	2017	2018
İhracat	302	179	220	295
İthalat	139	130	127	135
Denge	163	49	93	159
Hacim	440	309	347	430
Ham Petrol Fiyatları (\$/Varil OPEC)	86,7	40,8	52,4	69,8
Günlük Ham Petrol Üretimi (Bin Varil)	9.281	10.460	9.959	10.317

Kaynak: Trademap, Opec

Bu çerçevede, ham petrol fiyatlarının görece yüksek seyrettiği 2009-2015 arası dönemde yıllık ortalama 300 milyar \$'ın biraz üzerinde ihracat gerçekleştiren SA'nın, ham petrol fiyatlarının %50'den fazla gerilemesi sonucu yıllık ihracatı yaklaşık 180 milyar \$ düzeyine gerilemiş ardından fiyatların toparlanmaya başlamasıyla tekrar artış trendine girmiştir. Buna karşın son üç yıldaki yıllık ihracat değerinin, üretimin artmış olmasına karşın, 2009-2015 dönemi ortalamasının altında kaldığı görülmektedir.

SA Dış Ticaretinde Öne Çıkan Ürün Grupları

Milyon \$	Yıllık Ortalama İhracat*	Yıllık Ortalama İthalat*	Yıllık Ortalama Denge*	İhracat 2016	İhracat 2017	İhracat 2018	İthalat 2016	İthalat 2017	İthalat 2018
2709: Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar (ham)	207.337	0	207.337	111.968	133.623	231.670	0	0	0
2710: Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar (ham yağlar hariç)	19.153	1.200	17.953	18.729	31.709	3	512	2.519	3.661
8703: Binek otomobilleri ve esas itibarıyla insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar	776	12.717	-11.941	746	1.202	896	12.876	9.499	8.900
3901: Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	8.299	369	7.930	8.089	9.624	11.379	343	342	325
8517: Telefon cihazları (hücreli ağırlar için veya diğer kablolu ağırlar için olan telefonlar dahil)	229	5.817	-5.588	183	184	164	5.083	6.580	6.368
2711: Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	5.664	1	5.663	4.290	4.912	0	2	3	3
3902: Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	4.804	109	4.694	4.444	5.125	6.263	99	110	116
2909: Eterler, eter -alkoller, eter -fenoller, eter -alkol -fenoller, alkol peroksitler, eter peroksitler, keton peroksitler	3.474	38	3.436	3.228	4.279	5.030	39	42	47
3004: Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya olmayan ürünlerden oluşan ilaçlar	259	3.093	-2.834	296	327	264	3.544	3.812	4.234
2905: Asitlik alkol ve bunların halojenlenmiş, sülfolanmış, nitrolanmış veya nitrozolanmış türevleri	3.217	121	3.096	1.352	1.891	2.946	62	64	83
7108: Altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	399	2.773	-2.375	731	538	522	2.163	2.548	3.138
8704: Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	219	2.438	-2.219	86	166	155	2.191	1.282	868
2902: Siklik hidrokarbonlar	1.897	601	1.297	1.546	1.521	2.530	388	565	579
8803: 88.01 veya 88.02 Pozisyonlarındaki hava taşıtlarının aksam ve parçaları	356	2.013	-1.657	341	306	542	2.704	2.213	2.430
8471: Tarifinin başka bir yerinde belirtilmeyen veya yer almayan otomatik bilgi işlem makineleri ve bunlara ait birimler	55	1.794	-1.739	49	34	29	1.440	1.381	1.492
1003: Arpa	1	1.693	-1.692	0	0	0	713	800	1.033
0207: 01.05 Pozisyonuna giren kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatları (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	91	1.556	-1.464	148	139	109	1.510	1.202	1.218
8708: 87.01 ile 87.05 Pozisyonlarında yer alan motorlu taşıtların aksam, parça ve aksesuarı	65	1.578	-1.513	46	32	37	1.440	1.179	964
8481: Borular, kazanlar, tanklar, depolar ve benzeri diğer kaplar için musluklar, valfler (vanalar) ve benzeri cihazlar	28	1.608	-1.580	46	40	48	1.626	1.683	1.695
8431: Özellikle veya esasen 84.25 ile 84.30 pozisyonlarındaki makina ve cihazlar ile birlikte kullanılmaya elverişli aksam ve parçalar	219	1.276	-1.056	238	191	219	1.096	1.042	1.163
Liste Toplamı	256.543	40.795	215.747	156.554	195.842	262.806	37.828	36.863	38.316
Toplam	280.618	136.214	144.404	178.874	220.069	294.536	129.796	126.759	135.211

* 2009-2018 Dönemi

Kaynak: Trademap

2009-2018 arası son 10 yıllık dönem baz alınarak hazırlanan yukarıdaki tabloda ilk dikkati çeken nokta toplam ticaret hacminin %70 civarında bir kısmını oluşturan ilk 20 ürün grubunun, ham petrol ve buna dayalı petro-kimya ürünleri hariç, tamamının önemli oranda açık veren ürün gruplarından oluşmasıdır. Bu durum ülkenin ham petrol ve buna bağlı ürün gruplarının ihracatından sağladığı gelir ile özellikle yatırım ve tüketim için ihtiyaç duyduğu ithalatı finanse ettiğinin en önemli göstergesidir. İlk 20 ürün grubu

içinde yer alan dış ticaret fazlası veren 8 ürün grubu kalan 12 ürün grubunun yarattığı yaklaşık 36 milyar \$ tutarındaki dış ticaret açığının çok üzerinde bir fazla yaratmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü üyesi olan SA'nın son ticaret profiline göre ülkenin uygulamadaki gümrük vergisi oranları incelendiğinde; ortalama MFN oranları tarım ürünleri için %7,3 tarım dışı ürünler için ise %5,1 olarak görülmektedir. Sıfır gümrük vergisi uygulanan ürünlerin toplam ithalat içindeki ağırlığı ise 2018 yılında %25,2 iken, burada özellikle ülkenin ithalatının yüksek olduğu yatırım ve tüketim mallarında sıfır gümrük uygulanan ürün gruplarının toplam içindeki ağırlıklarının görece daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

ii) İhracat

SA İhracatında ilk 20 Ürün Grubu

	SA İhracatı (Milyon \$)				SA İhracatının Dünya Ticaretindeki Payı (%)			
	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018
2709: Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar (ham)	228.015	111.968	133.623	231.670	16,86	16,70	15,04	19,56
2710: Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar (ham yağlar hariç)	20.156	18.729	31.709	3	2,60	3,93	5,20	0,00
3901: Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	7.699	8.089	9.624	11.379	10,70	11,08	12,05	12,91
2711: Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	6.777	4.290	4.912	0	1,81	1,92	1,75	0,00
3902: Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	4.601	4.444	5.125	6.263	11,02	11,62	11,87	12,95
2909: Eterler, eter -alkoller, eter -fenoller, eter -alkol -fenoller, alkol peroksitler, eter peroksitler, keton peroksitler	3.172	3.228	4.279	5.030	23,01	29,16	33,47	35,98
2905: Asiklik alkoller ve bunların halojenlenmiş, sülfolanmış, nitrolanmış veya nitrozolanmış türevleri	3.711	1.352	1.891	2.946	9,99	4,89	5,16	6,71
2902: Siklik hidrokarbonlar	1.911	1.546	1.521	2.530	3,84	4,03	3,16	4,54
'3102: Azotlu mineral veya kimyasal gübreler	1.235	867	906	1.232	4,57	4,23	4,15	5,27
'8904: Römorkörler ve itici gemiler	954	1.805	1.193	1.102	25,65	41,29	46,32	41,70
'2814: Susuz (saf) amonyak veya amonyanın sulu çözeltileri	792	525	273	1.876	8,65	9,04	4,74	28,43
8703: Binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar	702	746	1.202	896	0,11	0,11	0,16	0,11
'2901: Asiklik hidrokarbonlar	848	542	561	686	3,24	2,76	2,23	2,32
'7601: İşlenmemiş alüminyum	430	1.134	1.210	1.095	0,87	2,44	2,10	1,73
3907: Poliasetaller, diğer polietiler ve epoksi reçineler (ilk şekillerde);	438	482	734	1.247	0,82	0,96	1,30	1,90
2707: Yüksek sıcaklıkta taşkömürü katranının damıtılmasından elde edilen yağlar ve diğer ürünler;	753	0	0	0	3,83	0,00	0,00	0,00
8544: İzole edilmiş (emaye kaplanmış veya anodize edilmiş olanlar dahil) teller, kablolar (koaksiyel kablolar dahil)	469	447	402	596	0,46	0,41	0,34	0,46
'7113: Mücevherci eşyası ve aksesuarları (kıymetli metallere veya kıymetli metallere kaplama metallere)	466	278	391	334	0,74	0,40	0,53	0,38
'7108: Altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	314	731	538	522	0,13	0,20	0,15	0,17
2915: Doymuş asiklik monokarboksilik asitler	387	361	312	369	3,00	3,07	2,32	2,27
Liste Toplamı	283.830	161.563	200.407	269.776	7,18	5,41	5,71	6,55
Toplam	301.814	178.874	220.069	294.536	1,77	1,11	1,24	1,50

* Yıllık Ortalama

Kaynak: Trademap

2009-2018 arası 10 yıllık ihracat toplamına göre yapılan sıralama sonucu, SA'nın ihracatında öne çıkan ilk 20 ürün grubu yukarıdaki tabloda verilmiştir. Beklendiği üzere, listenin ilk sırasında ham petrol yer alırken, 2012 yılı itibariyle 305 milyar \$ seviyesine çıkan ham petrol ihracatı takip eden dönemde, fiyat gelişmelerine bağlı olarak hızlı bir şekilde gerilemiş ve 2016 yılında yaklaşık 112 milyar \$ düzeyinde gerçekleşmiştir. 2009-2015 arası dönemde yıllık ortalama 228 milyar \$ tutarında ihracatın gerçekleştiği ham petrolde takip eden iki yıl bu ortalamasının çok altında ihracat performansı gerçekleşirken, 2018 yılında ise 2009-2015 ortalamasının üzerine çıkmıştır. Aynı yıl dünya ham petrol ticaretini etkileyen politik gelişmeler ile ülkenin ve dünyanın en önemli ham petrol üreticisi ve işleyicisi Aramco'nun uluslararası yatırımları nedeniyle SA'nın dünya ticaretinden aldığı pay ortalamasının yaklaşık 3 puan üstüne çıkmıştır. Ham petrolde

dünya ticaretinin tek başına %15'ini gerçekleştiren SA ham petrol ve buna dayalı ürünlerin tüm dünyadaki ticaretinin %8'inden biraz fazlasını tek başına ihracatı ile gerçekleştirmiştir.

Ülkenin ihracatında öne çıkan, ilk beş ürün grubu (tamamı petrol ve petrol ürünlerine dayalıdır), toplam ihracatın %80'ini oluşturmaktadır.

Bahse konu listede petrol ve ürünleri dışında dikkat çeken diğer ürün grupları ise; otomobil, Römorkörler, Alüminyum, altın ve mücevherci eşyasıdır. Otomobil ihracatında BAE, Çin Halk Cumhuriyeti ve Sudan ilk üç sırayı paylaşırken, römorkörlerde BAE ve Bahreyn açık ara önde iki ülkedir. Ülkenin alüminyum ihracatında Japonya ve Tayland ilk sıralarda yer almakta, altın ihracatında İsviçre, mücevherci eşyasında ise BAE, İsviçre ve Türkiye ilk üç sırayı paylaşmaktadır.

SA İhracatında ilk 20 Ülke

Ham Petrol İhracatı Hariç (Milyon \$)	İhracat				Denge				İhracattaki Yüzde Pay			
	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018
BAE	5.523	6.567	7.687	8.132	-713	-363	-529	-3.948	1,83	3,42	3,07	2,23
Çin H.Cum.	5.517	4.136	5.970	9.724	-12.718	-14.705	-13.421	-12.519	1,83	2,16	2,38	2,67
Singapur	2.787	2.219	3.067	4.020	1.822	1.667	2.462	2.730	0,92	1,16	1,22	1,10
Hindistan	2.487	2.458	2.607	3.565	-2.424	-2.474	-2.525	-2.120	0,82	1,28	1,04	0,98
Mısır	1.710	1.525	1.402	2.025	-196	-404	-542	531	0,57	0,80	0,56	0,56
Türkiye	1.560	1.507	1.734	2.276	-1.046	-1.398	-1.097	-381	0,52	0,79	0,69	0,63
Kuveyt	1.483	1.758	1.959	2.086	1.061	1.332	1.530	1.668	0,49	0,92	0,78	0,57
Belçika	1.420	1.290	1.707	2.486	329	351	808	1.109	0,47	0,67	0,68	0,68
Ürdün	1.606	1.220	1.232	1.566	867	306	407	761	0,53	0,64	0,49	0,43
Bahreyn	1.403	1.550	1.576	1.840	-43	205	268	284	0,46	0,81	0,63	0,51
ABD	1.360	1.287	1.337	1.838	-17.034	-16.055	-13.299	-16.203	0,45	0,67	0,53	0,50
Katar	1.507	1.658	620	0	1.056	1.339	442	0	0,50	0,86	0,25	0,00
G. Kore	914	658	732	1.186	-6.755	-5.215	-4.242	-3.114	0,30	0,34	0,29	0,33
Malezya	697	1.241	1.210	1.584	-592	248	140	417	0,23	0,65	0,48	0,44
Umman	778	798	961	1.063	-275	-218	-339	-717	0,26	0,42	0,38	0,29
Pakistan	795	707	922	877	357	283	521	470	0,26	0,37	0,37	0,24
İtalya	761	686	644	754	-3.803	-3.544	-3.662	-3.483	0,25	0,36	0,26	0,21
Yemen	714	304	423	947	492	265	302	795	0,24	0,16	0,17	0,26
Japonya	475	721	981	972	-8.476	-6.455	-4.265	-4.502	0,16	0,38	0,39	0,27
Tayland	573	543	601	726	-2.464	-2.358	-1.721	-1.267	0,19	0,28	0,24	0,20
Liste Toplamı	34.070	32.833	37.372	47.667	-50.555	-47.195	-38.761	-39.489	11,29	17,12	14,91	13,09
Toplam	301.814	191.810	250.577	364.139	163.189	49.078	93.310	159.324	100,00	100,00	100,00	100,00

* Yıllık Ortalama

Kaynak: Trademap

SA ihracatı ülkeler bazında incelendiğinde ham petrol dışındaki (ham petrol ihracatı ülke bazında verilmediğinden) ihracat çerçevesinde en önemli ülkelerin, ABD, Çin, Körfez İş Birliği Konseyi (KİK) üyesi ülkeler ile Arap Birliğindeki ülkelere olmaktadır. SA, 2009-2018 dönemi toplam ihracatı çerçevesinde en yüksek ihracat yaptığı ilk 20 ülke içinden 12 ülke ile dış ticaret açığı verirken, 8 ülke ile de dış ticaret fazlası vermektedir. En yüksek ihracatın gerçekleştiği ilk 20 ülkenin tamamında petro-

kimya ürünlerinin ağırlığı dikkati çekerken, Güney Kore ve ABD hariç diğer tüm ülkelere etilen ve propilen en önemli ihraç kalemleri olarak yer almaktadır.

2009-2015 döneminde yıllık ortalama değerler üzerinden SA'nın; Japonya, ABD, Güney Kore, İtalya, Tayland ve Çin Halk Cumhuriyeti'ne gerçekleştirmiş olduğu ihracat bu ülkeler ile verilen dış ticaret açıklarının çok altında gerçekleşmiştir. Bu durum, söz konusu ülkeler ile ikili ticareti çerçevesinde, SA'nın daha katma değerli ürünlere ve/veya daha farklı ürünlere geçmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tabloda dikkati çeken bir diğer husus, 2009-2015 dönemine göre 2016-2018 döneminde BAE, Çin Halk Cumhuriyeti, Malezya, ABD, Hindistan, Singapur, Türkiye ve Japonya'nın SA'nın ihracatı içindeki paylarının net bir şekilde artmış olmasıdır.

iii) İthalat

SA İthalatında ilk 20 Ürün Grubu

Milyon \$	İthalat				Denge				Dünya İhracatındaki Payı (%)			
	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018
'8703: Binek otomobilleri ve esas itibarıyla insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar	13.699	12.876	9.499	8.900	-12.997	-12.130	-8.297	-8.003	2,21	1,84	1,27	1,15
'8517: Telefon cihazları (hücreli ağlar için veya diğer kablolu ağlar için olan telefonlar dahil)	5.734	5.083	6.580	6.368	-5.482	-4.900	-6.396	-6.204	1,39	1,01	1,20	1,07
'3004: Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karşık olan veya olmayan ürünlerden oluşan ilaçlar	2.763	3.544	3.812	4.234	-2.519	-3.249	-3.485	-3.970	0,86	1,09	1,15	1,19
'7108: Altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	2.841	2.163	2.548	3.138	-2.527	-1.432	-2.010	-2.616	1,01	0,64	0,79	1,03
'8704: Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	2.863	2.191	1.282	868	-2.608	-2.105	-1.116	-714	2,63	1,86	0,98	0,63
'8803: 88.01 veya 88.02 Pozisyonlarındaki hava taşıtlarının aksam ve parçaları	1.825	2.704	2.213	2.430	-1.487	-2.363	-1.907	-1.889	2,88	3,14	2,46	2,61
9999: Başka Yerde Tanımlı Olmayan Mallar	17	4.860	5.600	8.521	30	-4.622	-5.438	-8.439	0,00	0,76	1,01	0,95
'8471: Tarifinin başka bir yerinde belirtilmeyen veya yer almayan otomatik bilgi işlem makineleri ve bunlara ait birimler	1.946	1.440	1.381	1.492	-1.884	-1.390	-1.347	-1.463	0,61	0,49	0,41	0,41
1003: Arpa	2.055	713	800	1.033	-2.054	-713	-800	-1.033	29,19	11,58	11,48	13,43
'8481: Borular, kazanlar, tanklar, depolar ve benzeri diğer kaplar için musluklar, valfler (vanalar) ve benzeri cihazlar	1.583	1.626	1.683	1.695	-1.562	-1.580	-1.643	-1.647	2,05	2,04	1,95	1,80
'8708: 87.01 ila 87.05 Pozisyonlarında yer alan motorlu taşıtların aksam, parça ve aksesuarı	1.743	1.440	1.179	964	-1.666	-1.394	-1.147	-927	0,53	0,40	0,30	0,23
'0207: 01.05 Pozisyonuna giren kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatları (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	1.661	1.510	1.202	1.218	-1.587	-1.362	-1.063	-1.108	6,66	6,30	4,65	4,53
4011: Kauçuktan yeni diş lastikler	1.582	1.328	1.148	1.123	-1.571	-1.314	-1.128	-1.112	2,05	1,89	1,51	1,39
1006: Pirinç	1.366	917	1.021	1.315	-1.357	-911	-1.006	-1.303	5,85	4,41	4,20	5,14
'8431: Özellikle veya esasen 84.25 ila 84.30 pozisyonlarındaki makina ve cihazlar ile birlikte kullanılmaya elverişli aksam ve parçalar	1.351	1.096	1.042	1.163	-1.130	-857	-851	-944	2,02	2,21	1,91	1,90
7208: Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri (genişlikleri 600 mm veya daha fazla)	1.240	791	870	1.033	-894	-598	-735	-784	2,43	2,21	1,82	1,95
7308: Demir veya çelikten inşaat (94.06 pozisyonundaki prefabrik yapılar hariç) ve inşaat aksamı	1.329	759	647	606	-1.056	-615	-490	-393	2,95	1,65	1,35	1,21
7304: Demir (dökme demir hariç) ve çelikten ince ve kalın borular ve içi boş profiller	1.251	814	841	880	-1.079	-707	-696	-699	3,93	4,26	3,79	3,46
8413: Sıvılar için pompalar (ölçü tertibatı olsun olmasın) ; sıvı elevatörleri	1.158	946	908	866	-1.105	-862	-849	-765	1,99	1,64	1,47	1,28
2601: Demir Cevheri	1.178	558	849	921	-1.178	-558	-849	-921	1,07	0,79	0,91	0,99
Liste Toplamı	49.185	47.359	45.104	48.767	-45.712	-43.662	-41.254	-44.935	1,12	1,11	1,03	0,99
Toplam	138.625	129.796	126.759	135.211	163.189	49.078	93.310	159.324	0,82	0,82	0,72	0,70

* Yıllık Ortalama

Kaynak: Trademap

SA'nın 2009-2018 dönemi on yıllık toplam ithalat büyüklükleri çerçevesinde bir sıralama yapıldığında ortaya çıkan ilk 20 ürün grubu (benzin ve özel benzinleri içeren 27.10'nolu ürün grubu listeden çıkartılmıştır) yukarıdaki tabloda yer almaktadır. Bu şekilde oluşturulan listenin toplam ithalatın %35-38'ini oluşturması ithalatta belli bir ürün grubunda yoğunlaşmanın az olduğunu ortaya koymaktadır.

Söz konusu listede ilk sıralarda ve ağırlıklı olarak listenin tümünde, son kullanıcıya dönük tüketim ve yatırım mallarının yer alması, ülke ekonomisinin ara malı üreten yapısına (ham petrol ve buna dayalı ürünler) karşın son kullanıcıya dönük ürün üretiminin görece çok düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

2009-2015 dönemi için listenin yarattığı dış ticaret açığı, açık veren kalemlerin yarattığı açığın yaklaşık %38'ini oluştururken, bu oran sonraki üç yıllık dönemde %39 ve biraz üzerine çıkmıştır. Bu ağırlık yine ülkenin ithalatında belli bir ürün yoğunluğu olmadığı birçok ürün grubunda ithalata bağımlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Ekonomik gelişmeler çerçevesinde ithalatın 2016 ve 2017 yıllarında hız kesmiş olduğu görülürken, özellikle otomobil ve hafif ticari araç ithalatındaki gerilemeler dikkat çekmektedir. Nitekim, her iki ürün grubunda da SA'nın dünya ihracatı içindeki payı önemli oranda gerilerken, hafif ticari araçtaki gerileme ise yaklaşık 2 puandır.

2009-2018 arası 10 yıllık toplam ithalat açısından bir sıralama yapıldığında oluşturulan SA ithalatındaki ilk 20 ülkeye ait liste aşağıda verilmektedir.

SA İthalatında Öne Çıkan İlk 20 Ülke

Milyon \$	İthalat				Denge				İthalattaki Yüzde Pay			
	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018
Çin Halk Cumh.	18.236	18.841	19.391	22.244	-12.718	-14.705	-13.421	-12.519	13,15	14,52	15,30	16,45
ABD	18.394	17.342	14.637	18.041	-17.034	-16.055	-13.299	-16.203	13,27	13,36	11,55	13,34
Almanya	10.220	8.181	7.135	7.292	-9.972	-7.970	-6.915	-6.980	7,37	6,30	5,63	5,39
Japonya	8.951	7.176	5.246	5.474	-8.476	-6.455	-4.265	-4.502	6,46	5,53	4,14	4,05
BAE	6.236	6.930	8.216	12.080	-713	-363	-529	-3.948	4,50	5,34	6,48	8,93
Güney Kore	7.668	5.873	4.974	4.300	-6.755	-5.215	-4.242	-3.114	5,53	4,52	3,92	3,18
Hindistan	4.911	4.932	5.132	5.685	-2.424	-2.474	-2.525	-2.120	3,54	3,80	4,05	4,20
İtalya	4.564	4.231	4.307	4.236	-3.803	-3.544	-3.662	-3.483	3,29	3,26	3,40	3,13
Fransa	4.093	3.414	3.868	4.588	-3.853	-3.061	-3.444	-4.238	2,95	2,63	3,05	3,39
İngiltere	3.911	3.043	2.948	3.124	-3.302	-2.653	-2.530	-2.481	2,82	2,34	2,33	2,31
İsviçre	3.465	2.284	1.649	1.926	-3.283	-2.030	-1.285	-1.308	2,50	1,76	1,30	1,42
Tayland	3.037	2.901	2.322	1.993	-2.464	-2.358	-1.721	-1.267	2,19	2,24	1,83	1,47
Brezilya	3.063	2.109	2.185	2.310	-2.901	-1.852	-1.904	-1.739	2,21	1,62	1,72	1,71
Türkiye	2.605	2.905	2.831	2.658	-1.046	-1.398	-1.097	-381	1,88	2,24	2,23	1,97
İspanya	1.748	2.093	2.239	2.463	-1.239	-1.594	-1.691	-1.702	1,26	1,61	1,77	1,82
Mısır	1.906	1.929	1.943	1.494	-196	-404	-542	531	1,38	1,49	1,53	1,10
Endonezya	1.729	1.489	1.566	1.578	-1.354	-985	-1.127	-994	1,25	1,15	1,24	1,17
Avustralya	1.952	1.277	1.075	649	-1.631	-980	-724	-279	1,41	0,98	0,85	0,48
Hollanda	1.517	1.346	1.432	1.867	-988	-974	-819	-1.103	1,09	1,04	1,13	1,38
Vietnam	1.390	1.814	1.759	1.585	-867	-1.230	-977	-826	1,00	1,40	1,39	1,17
Liste Toplamı	109.596	100.110	94.854	105.586	-85.018	-76.301	-66.721	-68.656	79,06	77,13	74,83	78,09
Toplam	138.625	129.796	126.759	135.211	163.189	49.078	93.310	159.324	100,00	100,00	100,00	100,00

* Yıllık Ortalama

Kaynak: Trademap

Ülkenin ithalatında ağırlığı olan ülkeler incelendiğinde, uzun yıllar ilk sırada yer alan ABD'nin yerini Çin Halk Cumhuriyeti'nin almış olduğu dikkati çekmektedir. Söz konusu ülkenin SA ithalatı içindeki ağırlığı 2001 yılında %4,3 iken 2009-2015 döneminde ortalama olarak %13 seviyesine yaklaşmış, 2016-2018 döneminde ise %16'nın biraz üzerine çıkmıştır. Ülke ithalatı içinde ağırlığı dikkate değer şekilde artan bir diğer ülke ise BAE'dir. Bununla beraber, Hindistan, Türkiye ve Vietnam ülke ithalatı içinde ağırlıkları artan diğer ülkelerdir.

SA'nın geleneksel olarak ithalat yaptığı ülkeler olan ABD, Almanya, Japonya, Güney Kore, İngiltere, İsviçre gibi bazı önemli gelişmiş ülkelerin, SA ithalatı içindeki ağırlıkları ise aynı dönemde önemli oranda gerilemiştir, SA'nın özellikle de gelirlerindeki azalmayla birlikte ithalatta daha düşük maliyetli olabilecek, yeni ülkelere yöneldiği ve bölgesel ağırlığın değişmekte olduğu gözlenmektedir.

f) 2019 Yılı Genel Ekonomik Gelişmeleri ve Beklentileri

SA daha öncede belirtildiği üzere, son yıllarda hızlı ve kökten bir ekonomik dönüşüm hedefleyen bir ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak, günümüz itibariyle, ekonominin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilebilecek sosyal alandaki değişimlerin daha radikal ve hızlı gerçekleştirildiği, ekonomide beklenen değişikliklerin hızı ve sonuçlarının ise beklendiği ölçüde olmadığı dikkati çekmektedir.

Ekonominin hala en önemli belirleyicisi, ülkenin ham petrol ve buna dayalı temel sanayisi ile son yıllarda ortaya konan projelerle de ilgili yapılan kamu harcamalarıdır.

Bütçe dengesinin son yıllarda daha kontrollü bir yapıya kavuşmasının yanında ülkenin yurt içi ve yurt dışı borçlanma açısından iyi konumda olması 2019 yılı başında SA ekonomisinin en önemli avantajları arasında sayılmaktaydı. Öte yandan, yine 2019 yılındaki ham petrol fiyatlarında öngörülerin dışındaki gelişmeler, yabancı çalışan ve ailelerinin zorlaşan ülke koşulları çerçevesinde ülkeyi terk etmelerinin ekonomi üzerindeki muhtemel etkileri önemli risk faktörleri olarak değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede, 2019 yılı bütçe öngörülerini ilk açıklandığında, ekonominin 2019 yılında %2,6 oranında büyümesi öngörülmürken, ilk çeyrek büyüme rakamları açıklandıktan ve 2019 yılının ortası geçildikten sonra büyümenin daha düşük seviyede gerçekleşmesi yönündeki beklenti güçlenmiştir. Günümüz itibariyle 2019 yılı büyümesi %1,8 olarak tahmin ediliyor olsa da gerçekleşmenin daha düşük olabileceği ifade edilmeye başlanmıştır. Bu gelişmenin en temel belirleyicilerden bir tanesi ise yıllık bazda 70\$/varil olarak öngörülen ham petrol fiyatlarının 2019 yılı ilk 8 aylık döneminde 64,6 \$/seviyesinde kalmış olması, Eylül ayı itibariyle ise 60\$ seviyesinin altına inmesidir.

2019 yılı ilk çeyreğinde ekonomi %1,7 oranında bir büyüme kaydederken en fazla büyümenin gerçekleştiği ekonomik aktivitelerin nakliye ve depolama ile sigorta, finans ve gayrimenkul sektörlerini içeren hizmetlerde gerçekleştiği görülmektedir. Ortaya koyulan 2030 Vizyonu ve paralelindeki programların temel hedefleri arasında yer alan imalat sanayi üretimindeki artış ise aynı dönemde çok düşük oranda da olsa gerilemiştir ki bu gerileme rafineri faaliyetlerinin yaklaşık %1,5 oranında artmış olmasına rağmen gerçekleşmiştir.

Ekonomik dönüşümün bir diğer hedefi olan kamunun ekonomideki ağırlığının azaltılması çerçevesinde, ise ham petrol dışı özel sektörde 2019 yılı ilk çeyreğinde görece hızlı büyüme görülmektedir. Buna karşın, söz konusu büyümenin imalat yerine daha çok hizmet sektörlerinde kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bir diğer önemli hedef olan petrol sektörünün ekonomi içindeki ağırlığı bir miktar azalmakla birlikte, azalmanın kayda değer bir dönüşümü ifade ettiğini söylemek mümkün değildir.

Daha önce ifade edildiği üzere, kamu harcamalarının ekonomi üzerindeki yüksek seviyedeki belirleyici etkisinin devam ediyor oluşu, bütçe rakamlarının önemli bir gösterge olarak, ulusal ve uluslararası çevreler tarafından yakından takip edilmesinin en

önemli gerekçesidir. 2019 yılı bütçesi açıklandığında, 975 milyar SAR gelir, 1,1 trilyon SAR gider ve 131 milyar SAR açık hedefi ortaya konmuştur.

SA 2019 Yılı Bütçe Gerçekleşmeleri

Milyar SAR	Birinci Çeyrek		% Değ.	İkinci Çeyrek		% Değ.	Birinci Yarıyıl		% Değ.
	2018	2019	19/18	2018	2019	19/18	2018	2019	19/18
Petrol Gelirleri	113.947	169.087	48,39	184.165	174.910	-5,03	298.112	343.997	15,39
Petrol Dışı Gelirler	52.316	76.319	45,88	89.423	85.797	-4,05	141.739	162.115	14,38
Toplam Gelirler	166.263	245.406	47,60	273.588	260.707	-4,71	439.851	506.112	15,06
Harcamalar	200.592	217.570	8,46	280.950	294.226	4,73	481.542	511.796	6,28
Denge	-34.329	27.836	181,09	-7.362	-33.519	-355,30	-41.691	-5.684	86,37

Milyar \$	Birinci Çeyrek		% Değ.	İkinci Çeyrek		% Değ.	Birinci Yarıyıl		% Değ.
	2018	2019	19/18	2018	2019	19/18	2018	2019	19/18
Petrol Gelirleri	30.386	45.090	48,39	49.111	46.643	-5,03	79.497	91.733	15,39
Petrol Dışı Gelirler	13.951	20.352	45,88	23.846	22.879	-4,05	37.797	43.231	14,38
Toplam Gelirler	44.337	65.442	47,60	72.957	69.522	-4,71	117.294	134.963	15,06
Harcamalar	53.491	58.019	8,46	74.920	78.460	4,73	128.411	136.479	6,28
Denge	-9.154	7.423	181,09	-1.963	-8.938	-355,30	-11.118	-1.516	86,37

Kaynak: SA Maliye Bakanlığı

2019 yılı bütçe gerçekleştirmeleri incelendiğinde birinci çeyrekte uzun bir aradan sonra verilmiş olan bütçe fazlasının ikinci çeyrekte bütçe açığına dönüşerek, yılın ilk yarısında az da olsa bütçe açığı oluşmasına sebep olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, 2019 yılı ilk yarısında bütçe dengesi açısından, 2018 yılına göre daha iyi bir performans gösterildiği izlenmektedir. Öte yandan Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından son dönemde dile getirilen tavsiyelerde 2018 yılı başında uygulanmaya başlayan %5 KDV oranının %10 seviyesine çıkarılması, bütçe içindeki petrol kaynaklı gelirlerin olması gerektiğinden fazla olduğunun düşünüldüğünü ortaya koymaktadır.

2019 yılı ilk yarısı itibarıyla bakıldığında gelirlere miktar olarak en önemli katkıyı yine petrol gelirlerinin yaptığı görülürken, artış oranı bazında ise dolaylı vergiler ile zekât gelirlerinin bütçe gelirlerine önemli katkı sağladığı gözlenmektedir. Yılın tümü için öngörülen toplam 662 milyar SAR petrol gelirine karşılık ilk 6 ay sonunda yaklaşık 344 milyar SAR gelir sağlanması yıl sonu hedefine ulaşılacağı beklentisini yaratmakla birlikte, Ham petrol piyasasındaki gelişmeler yılın ikinci yarısında petrol gelirlerinin bütçenin gelirler kalemine beklenenden az katkı sağlayabileceğini düşündürmektedir.

Öte yandan yılın ilk yarısında toplam vergi gelirlerinin 116 milyar SAR seviyesinin üstüne çıkması yıl sonu hedefi olan 183 milyar SAR hedefinin aşılabileceği beklentisini kuvvetlendirmektedir. Yine bütçe yılı başında belirtilen bütçe tahminlerine göre yıl sonu itibarıyla mal ve hizmetlerden alınan vergiler kalemindeki en yüksek payın yabancı çalışanlardan alınan vergilere ait olması beklenmektedir.

İlk altı aylık bütçe harcamaları incelendiğinde ise tüm kamu harcamalarının yaklaşık %50'sini oluşturan personel harcamalarındaki artışın oldukça sınırlı olduğu

görülmektedir. Yine borçlanma enstrümanlarının son yıllarda artan şekilde kullanılıyor olmasına bağlı olarak bu dönemde finansman harcamaları %71 oranında artış kaydetmiştir. Öte yandan, açıklanan düşük gelirli vatandaşlara dönük çeşitli destek paketleri nedeniyle söz konusu harcama kaleminde %100'ün üzerinde artış meydana gelmiştir.

Yıl başında 246 milyar SAR öngörülen yatırım harcamaları çerçevesinde, ilk altı aylık dönem sonunda geçen yılın aynı dönemi sonuna göre %22 oranında artış gerçekleşmiş ve 90 milyar SAR'ın biraz üzerinde harcama yapılmıştır. İlk yarı yıl sonuna kadar yapılan harcama tutarı bütçe hedefleri dikkate alındığında, yılın ikinci yarısında yatırım harcamalarında artış olabileceğine işaret etmektedir.

İlk yarı yıl sonunda yapılan bütçe harcama tutarı yılın geneli için öngörülen tutarın %46'sı seviyesinde gerçekleşerek harcama bazında başarılı bir performans sergilendiğini ortaya koymaktadır.

Bütün bu gelişmeler sonucu bütçe açığı yılın ilk yarısında, ilk çeyrekteki başarılı bütçe performansına bağlı olarak, sadece, yaklaşık 6 milyar SAR (1,5 milyar \$) açık vermiştir.

2019 yılı ilk altı aylık dönemi sonunda iç borç stokunun yaklaşık 40 milyar SAR (yaklaşık 11 milyar \$), dış borç stokunun ise 28 milyar SAR (7,5 milyar \$) artış kaydettiği görülmektedir.

g) SA Ekonomisinde Gündemdeki Konular

- Farklı sektörlerde farklı oranlarda ve kategorilerde Suudi vatandaşı çalıştırma zorunluluğu uygulanmaktadır (Bkz. www.ticaret.gov.tr adresinde müşavir raporları Suudileştirme oranları).
- Bazı perakende sektörlerinde (Hazırgiyim, elektronik, mobilya, araba ve motor galerileri vb.) %100 Suudi vatandaşı çalıştırılması zorunluluğunun yarattığı olumsuz etki sonucu birçok mağaza kapanmıştır.
- Aramco'nun muhtemel özelleştirilmesi öncesi Sabic'in Kamu Yatırım Fonuna ait olan %70'lik hissesi Aramco tarafından satın alınmıştır.
- Aramco'nun ilk halka arzının tarihine ilişkin belirsizlik devam ederken ve 2019 yılı Eylül ayında, bu yönde adımlar olarak değerlendirilen; Enerji Bakanlığının Yapısı ve Bakanın değişmesi yanında, Aramco'nun CEO'sunun değişmesi dikkat çekmiştir.
- Bütçe kontrolü amacıyla kamu harcamalarındaki etkinliği hedefleyen ve Maliye Bakanlığı tarafından devreye alınan "Etimad" bütçe gerçekleştirmelerinde beklenen etkiyi sağlarken, uygulamadaki sıkıntılar devlete iş yapan özel sektör kuruluşlarına yapılan ödemelerin gecikmesine neden olmaktadır.

- Suudi vatandaşların konut sahipliğini artırmaya dönük Konut Bakanlığının öncü olduğu çeşitli bölge ve büyüklüklerdeki konut projelerine ilişkin çalışmalar devam etmekle birlikte, projelere beklenen yabancı ilgisi ve katkısı sağlanamamıştır.
- NEOM, Kızıldeniz vb. birçok projeye ilişkin gelişmelerin hedeflenen hızda seyrettiğine ilişkin soru işaretleri artmakta, bahse konu projeler için beklenen yabancı yatırımlara ilişkin belirsizlik devam etmektedir.
- Bütçe üzerindeki yükün azaltılması ve enerjinin daha verimli bir şekilde kullanılması amacıyla; elektrik, benzin fiyatlarındaki sübvansiyonların kademeli olarak kaldırılmasına devam edilmektedir.
- Ülkenin 2030 vizyonu ve bunlara bağlı alt programlarda ortaya konulan yabancı yatırım mevcudiyetinin artırılması amacıyla daha önce kısıtlı olan bazı sektörlerde %100 yabancı sermaye sahipliğinin önünün açılması (poliklinikler vb.) yönünde adımlar atılmıştır.
- İş ortamının geliştirilmesi amacıyla hukuki altyapının güçlendirilmesine dönük olarak, iflas ve ticaret kanunlarında yapılan değişiklikler önemli boşlukları doldurmuştur.
- Liman, havalimanı, yük ve yolcu taşımaya dönük ulaşım sistemleri ile yenilenebilir enerji gibi alt yapı yatırımlarında, kamu-özel ortaklığı, yap-işlet-devret veya özelleştirme gibi yöntemler ön plana çıkmaktadır. Ancak Yabancı sermaye lisanslarında yeni projelerdeki kamu özel ortaklığı ve özelleştirmelere dönük gözden geçirme yapılarak gerekli düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.
- Vizyon ve bağlı programların hayata geçirilmesinde Kamu Yatırım Fonu (PIF), Aramco ve Sabic gibi kurum ve kamu şirketlerinin ağırlığı artmaktadır.
- Bütçe finansmanında, ülkenin borç durumunun imkân vermesi nedeniyle artan şekilde iç ve dış borçlanmadan faydalanılmaktadır.

3) Türkiye ile İlişkiler

a) Genel Dış Ticaret

	SA'nın TR'den İthalatı (Milyon \$)	SA'nın TR'ye İhracatı (Milyon \$)	SA İthalatının Dünya Ticaretindeki Payı (%)	SA İhracatının Dünya Ticaretindeki Payı (%)
2001	319	72	0,47	1,09
2002	355	50	0,47	1,11
2003	564	114	0,52	1,22
2004	583	183	0,49	1,36
2005	791	262	0,55	1,72
2006	786	355	0,56	1,74
2007	1.201	543	0,63	1,67
2008	1.809	657	0,69	1,94
2009	1.513	549	0,74	1,54
2010	2.115	1.183	0,68	1,65
2011	2.360	1.683	0,70	2,00
2012	3.367	1.845	0,82	2,10
2013	3.115	1.807	0,86	1,99
2014	2.791	2.129	0,89	1,81
2015	2.976	1.722	0,99	1,22
2016	2.905	1.507	0,81	1,12
2017	2.831	1.734	0,72	1,24
2018	2.658	2.276	0,69	1,51
Yıllık Ortalama				
2001-2008	801	279	0,57	1,57
2009-2015	2.605	1.560	0,82	1,78
2016-2018	2.798	1.839	0,74	1,30

Kaynak: Trademap

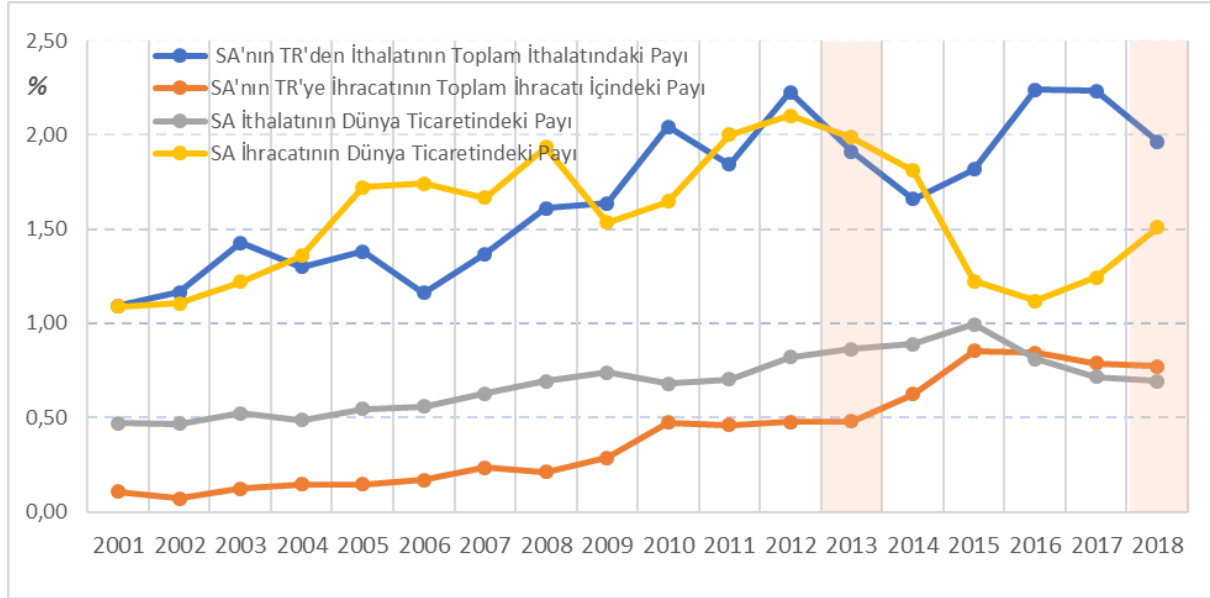
Veri Kaynağı SA

SA Türkiye arasındaki ticaret incelendiğinde, 2003 yılından bu yana SA'nın Türkiye'den ithalatının yaklaşık 5 kat arttığı, Türkiye'ye ihracatının ise aynı dönemde yaklaşık 20 kat artış kaydettiği görülmektedir. Türkiye'nin ithalatındaki görece çok yüksek artış, temel olarak Türkiye'nin bahse konu dönemde gerçekleştirdiği ekonomik büyüme ve üretim artışının bir yansıması olarak SA'dan yapılan ara malı ithalatından kaynaklanmaktadır. SA'nın Türkiye'den ithalatı 1 milyar \$ sınırını ilk defa 2007 yılında geçerken, Türkiye'ye ihracatında 1 milyar \$ sınırını ilk defa 2010 yılında geçmiştir.

SA'nın Türkiye'den ithalatında en büyük sıçramalar %50'nin biraz üzerinde artışların gerçekleştiği 2007 ve 2008 yıllarında yaşanmıştır. Aynı yıllarda, SA'nın genel ithalatı yıllık bazda sırasıyla %30 ve %28 artış kaydetmiştir. Bu tarihten sonraki en yüksek oranlı artış 2012 yılında gerçekleşirken, 2016-2018 döneminde ise SA'nın Türkiye'den ithalatı gerileme kaydetmiştir. Genel olarak SA'nın toplam ithalat gelişmelerine paralel bir seyir izleyen Türkiye'den ithalatı son yıllar içinde sadece 2018 yılında genel ithalatın tersine

azalma kaydetmiştir. SA'nın Türkiye'den ithalatı 2009-2015 döneminde, 2001-2008 dönemine göre 3 katın biraz üzerinde artarken, Türkiye'ye ihracatı ise aynı dönemde yaklaşık 5,6 kat artış kaydetmiştir.

SA-Türkiye Ticareti ve Dünya Ticareti

SA'nın Türkiye ile ticaretinin toplam ticareti içindeki ağırlığının yıllar içinde yükselen bir eğilim gösterdiği yukarıdaki grafikten görülmektedir. SA'nın özellikle Türkiye'den ithalatının toplam ithalatı içindeki payının SA ithalatının Dünya ticareti içindeki ağırlığından yüksek oranlı artması, SA'nın daha fazla şekilde Türk menşeli ürünlere yöneldiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Öte yandan yıllar itibariyle bakıldığında, SA'nın ithalat tercihlerinde iki ülke arasındaki siyasi krizlerin etkili olduğu yukarıdaki grafik ile tablodan görülmektedir.

İki ülke arasındaki ticarete, SA'nın Türkiye'den ithalatında daha çok son kullanıcıya dönük yatırım ve tüketim mallarının ağırlıklı olduğu, Türkiye'ye ihracatta ise üretimi yakından ilgilendiren ara mallarının ağırlıkta olduğu dikkati çekmektedir.

b) SA'nın Türkiye'den ithalatı

SA'nın Türkiye'den İthalatında Öne Çıkan İlk 20 Ürün Grubu

Ürün Grubu	SA'nın TR'den İthalatı (Milyon \$)				SA'nın TR'den İthalatının Toplam İthalatı İçindeki Payı (%)				SA'nın İthalatının Dünya Ticareti İçindeki Payı (%)			
	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018
2402: Tütün veya tütün yerine geçen maddelerden yapılmış purlar ve sigaralar	114	388	312	241	13,3	32,8	41,3	56,2	3,6	5,0	2,7	1,5
7214: Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar	205	45	4	1	56,5	36,6	12,0	7,5	1,9	1,0	0,3	0,1
7207: Demir veya alaşımsız çelikten yarı mamuller	203	1	9	1	28,8	0,4	10,4	1,5	2,6	2,2	0,4	0,2
5702: Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları	117	190	186	159	61,0	72,8	71,9	71,6	4,5	6,0	5,4	4,4
8504: Elektrik transformatörleri, statik konvertörler (örneğin; redresörler) ve endüktörler	110	161	140	36	11,3	15,9	18,9	6,8	1,1	1,2	0,8	0,5
7201: Dökme demir (pik demir) ve aynalı demir (kütle, külçe, blok veya diğer ilk şekillerde)	103	0	17	0	36,2	0,0	49,9	0,3	5,6	5,7	0,8	0,6
7216: Demir veya alaşımsız çelikten profiller	81	28	24	25	15,6	8,1	14,9	16,3	3,6	3,2	1,4	1,1
9403: Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parç.	38	83	90	100	4,3	9,1	10,3	11,4	1,2	1,1	1,1	1,0
6204: Kadınlar ve kız çocuklar için hazır giyim	44	70	75	70	8,4	13,3	15,0	11,4	1,0	0,9	0,8	0,9
0403: Yayıltı, pıhtılaştırılmış süt ve krema, yoğurt, kefir ve diğer fermente edilmiş veya asitliği artırılmış süt ve krema	41	51	57	55	77,7	85,3	86,1	88,9	1,2	1,4	1,5	1,3
7308: Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	50	38	20	22	3,8	5,0	3,0	3,6	2,9	1,6	1,3	1,2
4011: Kauçuktan yeni dış lastikler	47	27	21	18	2,9	2,0	1,8	1,6	2,1	1,9	1,5	1,4
2710: Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	35	19	106	4	4,6	3,7	4,2	0,1	0,1	0,1	0,4	0,5
1905: Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçilik mamulleri (kakao içersin içermesin)	28	45	43	71	7,3	8,4	8,4	11,3	1,4	1,7	1,5	1,7
8708: 87.01 ila 87.05 Pozisyonlarında yer alan motorlu taşıtların aksam, parça ve aksesuarı	41	29	22	21	2,3	2,0	1,8	2,2	0,5	0,4	0,3	0,2
8544: İzole edilmiş teller, kablolar ve diğer izole edilmiş elektrik iletkenler	40	14	11	24	4,1	1,4	1,6	3,5	1,0	0,9	0,6	0,5
6801: Tabii taşlardan kaldırım taşları ve kaldırım kenar taşları ile döşeme taşları	33	41	47	3	12,7	19,8	26,8	7,6	48,2	36,8	27,9	6,6
8702: 10 veya daha fazla kişi taşımaya mahsus (sürücü dahil) motorlu taşıtlar	24	52	30	3	4,3	12,4	7,2	0,7	3,8	2,7	2,5	2,8
8471: Tarifinin başka bir yerinde belirtilmeyen veya yer almayan otomatik bilgi işlem makineleri ve bunlara ait birimler	32	16	8	1	1,7	1,1	0,6	0,1	0,6	0,5	0,4	0,4
0805: Turunçgiller (taze veya kurutulmuş)	19	46	36	33	6,6	13,1	11,1	9,1	2,4	2,6	2,4	2,5
Liste Toplamı	1.407	1.344	1.257	890	9,3	10,4	10,1	6,8	0,7	0,7	0,6	0,6
Toplam	2.605	2.905	2.831	2.658	1,9	2,2	2,2	2,0	0,8	0,8	0,7	0,7

Kaynak: Trademap

* Yıllık Ortalama

SA'nın Türkiye'den 2009-2018 dönemi toplam ithalatına göre sıralama yapıldığında ilk 20 ürün grubu yukarıdaki tabloda verilmiştir.

2009-2015 dönemi için söz konusu ürün gruplarının Türkiye'den yapılan ithalat içindeki payı %54 olurken, 2018 yılında bu oran %33,5 seviyesine gerilemiştir. 2009-2015 döneminden farklı olarak 2016-2018 döneminde otomobil, kakaolu gıda müstahzarları, ticari karbonat, tişörtler ilk 20 ürün grubu arasına girmiştir.

2009-2015 dönemi ile 2016-2018 dönemi karşılaştırıldığında, SA'nın Türkiye'den gerçekleştirdiği ithalatın genel ithalatı içindeki payının aynı seviyede kaldığı dikkati çekmektedir. Bu gelişme, Türkiye'nin genel olarak SA pazarındaki payını korumuş olduğunu göstermektedir.

SA'nın Türkiye'den ithalatında 2009-2015 dönemi yıllık ortalama değerinin 2016-2018 dönemi ile karşılaştırılması sonucu, en dikkat çekici düşüş demir çelik ürünlerinde görülmektedir. Demir çelik ürünlerini içeren ürün gruplarının Türkiye'den ithalatı SA toplam ithalatının önemli bir ağırlığını oluştururken, bu ağırlık 2016-2018 döneminde, SA'nın söz konusu ürün gruplarının ithalatında dünya ticaretinden aldığı pay yanında hızla gerilemiştir. Bu gelişme temel olarak 2009-2015 dönemindeki yüksek oranlı büyümeyi yaratan kamu yatırım ve harcamalarının 2016-2018 döneminde değişen maliye ve ekonomi politikaları ile yavaşlamasının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Yine aynı dönemler itibariyle karşılaştırma yapıldığında; tütün ve mamulleri, halı, mobilya, kadın ve kız çocuklar hazır giyim, ekmekçilik ürünleri, turuncgiller ihracatının önemli miktarlarda arttığı görülmektedir. Söz konusu ürün gruplarının tamamında Türk ürünlerinin SA'nın toplam ithalatındaki paylarının arttığı dikkati çekmektedir.

SA'nın Türkiye'den 2009-2018 arası 10 yıllık toplam ithalatı çeşitli dış ticaret göstergeleri çerçevesinde değerlendirildiğine;

- SA'nın ithalatı ve Türkiye'nin ihracatının %99,79 ile birbirini tamamlayan bir yapıda olduğu (Trade Complementarity Index- Tamamlayıcılık Endeksi)
- 1205 ürün grubunun 525'inde Türkiye'nin genel ihracatı ile karşılaştırıldığında SA'ya ihracatında potansiyeli olduğu görülmekte (Trade Intensity Index- Ticaret Yoğunluk Endeksi),
- SA'nın dış ticaretindeki ürün grupları bazında yoğunluk incelendiğinde ise ülkenin ihracatındaki ürün yoğunluğunun, ithalatındaki ürün yoğunluğundan daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

T.C. Riyad Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

Milyon \$	SA'nın Türkiye'den İthalatı		Türkiye'nin Dünya İhracatı		SA'nın Dünya İthalatı		Dünya Ticareti		Potansiyel İhracat**
	09-15*	16-18*	09-15*	16-18*	09-15*	16-18*	09-15*	16-18*	
Ürün Grubu	09-15*	16-18*	09-15*	16-18*	09-15*	16-18*	09-15*	16-18*	2009-2018
8703: Binek otomobilleri	14	34	6.552	10.871	13.699	10.425	623.948	749.702	1.305
8704: Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıt	3	5	3.603	4.903	2.863	1.447	114.852	135.565	768
7108: Altın	3	4	5.067	5.814	2.841	2.616	247.690	343.349	499
0207: Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatları	1	7	423	485	1.661	1.310	23.733	24.458	257
8418: Buzdolapları ve diğer soğutucu cihazlar, ısı pompaları	12	20	1.757	1.838	790	633	39.288	44.296	182
7208: Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri	7	2	806	1.549	1.240	898	57.163	49.995	157
8702: 10 veya daha fazla kişi taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	24	28	1.053	1.638	570	438	15.489	16.878	154
7604: Alüminyumdan çubuklar ve profiller	1	2	587	692	419	179	13.132	14.514	145
7306: Demir veya çelikten diğer ince ve kalın borular ve içi boş profiller	5	2	1.235	1.084	420	237	23.562	22.392	143
7113: Mücevherci eşyası ve aksamı	6	16	2.689	4.103	382	747	63.180	77.420	141
6908: Seramikten döşeme veya kaplama karoları vb.	3	2	453	145	484	148	11.808	5.029	113
8528: Monitörler ve projektörler; televizyon alıcı cihazları	2	1	1.823	1.458	786	635	103.587	89.251	110
7408: Bakır teller	3	3	374	475	562	833	18.915	17.677	107
8450: Ev, çamaşırhane tipi yıkama makineleri	1	3	792	1.006	194	165	13.930	13.900	101
8803: hava taşıtlarının aksam ve parçaları	3	1	401	642	1.825	2.449	74.122	95.824	96
5407: Sentetik filament ipliklerinden dokunmuş mensucat	7	8	859	811	349	278	16.376	18.800	90
7606: Alüminyum sac, levha, şeritler	1	3	463	552	623	370	25.983	30.396	82
1101: Buğday unu veya mahlut unu	3	1	824	1.046	46	85	4.855	5.149	77
7614: Alüminyumdan demetlenmiş teller, kablolar, örme halatlar vb.	0	0	88	42	175	31	1.239	1.155	77
6208: Kadınlar ve kız çocuklar için iç giyim ve pijamalar	3	2	181	191	144	34	2.370	2.099	66
8904: Römorkörler ve itici gemiler	1	0	136	133	107	307	3.719	3.196	58
2001: Sebzeler, meyvalar, sert kabuklu meyvalar vb.	1	2	212	232	57	68	1.935	2.116	57
7305: Demir/çelikten diğer borular	1	7	226	209	421	238	11.367	6.451	56
0910: Diğer baharatlar	0	1	82	112	120	170	2.082	2.671	52
4411: Ağaçtan veya diğer odunsu maddelerden lif levhalar	1	3	275	321	215	198	9.141	9.832	49
7213: Demir/alaşımsız çelikten filmaşın	14	2	592	686	356	164	12.732	11.225	49
8415: Klima cihazları	2	2	257	240	961	1.102	37.581	44.368	43
0802: Diğer sert kabuklu meyvalar	3	14	1.290	1.285	93	170	12.933	16.464	41
7210: Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamulleri	1	0	385	676	507	370	47.822	48.667	41
4803: Tuvalet ve yüz temizliği için ince kağıt vb.	0	2	146	314	82	124	3.549	4.202	40
Liste Toplamı	127	175	33.630	43.551	32.992	26.870	1.638.083	1.907.040	5.157
Toplam	2.605	2.798	136.397	155.486	138.625	130.589	16.911.520	17.748.219	

Kaynak: Trademap

* 2009-2015 ve 2016-2018 Dönemleri Yıllık Ortalama

** Türkiye'nin SA'ya 2009-2018 Dönemi Toplam Potansiyel İhracatı

2009-2018 dönemi 10 yıllık toplam dış ticaret verileri çerçevesinde, Türkiye'nin dünya ihracatından aldığı pay ile SA'nın ithalatından aldığı paylar karşılaştırılarak bir

değerlendirme yapılmıştır. Bu çerçevede, Türkiye'nin dünya ticaretinden aldığı payın SA'nın ithalatından aldığı paydan yüksek olduğu ürün grupları içinden dünya ticaretinden alınan payın SA'nın ithalatından alınan pay olduğu varsayımıyla Türkiye'nin söz konusu ürün gruplarındaki tahmini ihracatı bulunmuş ve gerçekleşen ihracat ile arasındaki fark hesaplanarak, bu fark Türkiye'nin SA'ya "potansiyel ihracat"ı olarak isimlendirilmiştir. 2009-2018 dönemi için söz konusu "potansiyel ihracat" bazında yapılan sıralamada ortaya çıkan ilk 30 ürün grubu yukarıda yer alan tabloda verilmiştir.

Yukarıda yer alan tablodan da görüleceği üzere, SA'nın ithalatında 2009-2018 döneminde ilk sırada yer alan aynı zamanda Türkiye içinde önemli bir ihracat kalemi olan binek otomobiller potansiyel ihracat açısından ilk sırada çıkmıştır. Ancak, Türkiye'deki üretimin sermaye yapısı, ürün gamı ve uluslararası şirketlerin pazarlama stratejileri ile SA'nın tüketim tercihleri ve yine küresel üreticilerin pazarlama stratejileri dikkate alındığında söz konusu potansiyelin gerçekleştirilmesi Türkiye'deki sektörün kontrolü dışındaki birçok değişkene bağlıdır. Öte yandan, SA'da artmakta olan benzin fiyatları dikkate alındığında, önümüzdeki yıllarda bu ürün grubunun Türkiye için belli seviyede bir ihracat imkânı sunabileceği değerlendirilmektedir. Benzer şekilde, listede ikinci sırada yer alan hafif ticari araç ile 7'nci sırada yer alan minibüsler için de yukarıda ifade edilen hususlar geçerli iken, ticari araç kapsamına giren bu ürün gruplarında potansiyelin binek araca göre daha fazla olduğu değerlendirilmektedir.

Yine listede dördüncü sırada yer alan "kümes hayvanları etleri" ürün grubunda da dikkat edilmesi gereken konu, ülkedeki tüketici tercihleri ile Türkiye'deki üretim maliyetlerine bağlı olarak ortaya çıkan ürünlerin özelliklerinin birbirleriyle uyuşmamasıdır. Bu sebeple, söz konusu ürün grubunda daha çok işlenmiş ürünlerin SA pazarında daha fazla potansiyeli olduğu değerlendirilmektedir.

Bunların dışında söz konusu tablo genel itibariyle gözden geçirildiğinde;

- Türkiye'nin önemli bir üretici ihracatçı olduğu beyaz eşya ürünleri,
- Mermer, demir-çelik, alüminyum gibi ürün gruplarını içeren inşaat malzemeleri,
- Taze sebze ve meyve, kabuklu yemişler, un ve baharatlar gibi gıda maddeleri,
- Yassı demir-çelik, bakır teller, alüminyum teller, odunsu lifler ve levhalar ile sentetik mensucat gibi ara malları,
- Yine Türkiye'de son yıllarda artan ihracatı ile hava taşıtlarının aksam ve parçaları,
- Mücevherci eşyası ile kadın-kız iç giyim ve pijamaları gibi tüketim mallarının

İhracatı potansiyeli olan ürün grupları olduğu görülmektedir.

c) SA'nın Türkiye'ye ihracatı

SA'nın Türkiye'ye İhracatında Öne Çıkan ilk 20 Ürün Grubu

Ürün Grubu	SA'nın TR'ye İhracatı (Milyon \$)				SA'nın TR'ye İhracatının Toplam İhracatı İçindeki Payı (%)				SA'nın İhracatının Dünya Ticareti İçindeki Payı (%)			
	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018
3902: Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri	593	534	639	853	12,9	12,0	12,5	13,6	11,3	12,1	12,3	13,2
3901: Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	373	437	539	440	4,8	5,4	5,6	3,9	11,0	11,3	12,5	13,4
2902: Siklik hidrokarbonlar	111	108	76	71	5,8	7,0	5,0	2,8	3,9	4,2	3,4	4,8
2909: Eterler, eter -alkoller vb.	52	82	89	131	1,6	2,5	2,1	2,6	19,6	24,3	27,5	28,6
2905: Asiklik alkoller ve türevleri	60	39	42	101	1,6	2,9	2,2	3,4	12,4	6,5	6,8	8,5
'2901: Asiklik hidrokarbonlar	62	2	0	0	7,4	0,5	0,0	0,0	3,5	3,0	2,5	2,5
'7601: İşlenmemiş alüminyum	44	43	8	17	10,3	3,8	0,7	1,5	0,9	2,6	2,4	2,0
2915: Doymuş asiklik monokarboksilik asitler	30	37	25	36	7,7	10,1	8,0	9,7	3,2	3,2	2,5	2,5
3903: Stiren polimerleri	33	24	23	11	19,4	13,5	8,3	3,4	0,7	1,0	1,2	1,3
3907: Poliasetaller, diğer polieterler ve epoksi reçineler	16	18	45	69	3,6	3,8	6,1	5,5	0,9	1,0	1,4	2,0
2823: Titanyum Oksid	15	7	12	9	46,0	28,9	32,0	30,6	4,0	3,7	5,0	3,6
2916: Doymamış asiklik monokarboksilik asitler, vb.	2	20	30	61	3,7	18,1	15,8	11,6	0,6	1,6	2,2	5,2
2929: Diğer azot gruplu bileşikler	0	0	32	93	0,0	0,0	10,3	9,6	0,0	0,0	4,5	11,8
3904: Vinil klorür veya diğer halojenlenmiş olefinlerin polimerleri	15	1	3	2	10,8	0,8	1,6	0,8	0,8	0,9	1,0	1,0
3906: Akrilik polimerler	10	11	3	23	53,8	19,0	4,8	11,4	0,1	0,4	0,4	1,2
2815: Sodyum hidroksit (kostik soda); potasyum hidroksit	14	2	4	8	5,8	1,1	1,7	3,9	5,9	5,4	4,0	3,0
0804: Hurma vb.	7	13	20	17	7,5	8,9	10,1	8,0	1,4	1,4	1,5	1,6
2814: Saf amonyak veya amonyakın sulu çözeltileri	13	0	0	5	1,6	0,0	0,0	0,2	9,9	9,7	5,6	25,3
3920: Plastiklerden diğer plakalar, levhalar vb.	9	8	13	9	3,2	1,9	3,5	2,1	0,5	0,8	0,7	0,7
8803: Hava taşıtlarının aksam ve parçaları	1	0	0	75	0,2	0,1	0,0	13,9	0,5	0,4	0,3	0,6
Liste Toplamı	1.461	1.387	1.601	2.028	5,8	5,9	5,8	5,5	4,7	4,5	4,7	5,6
Toplam	1.560	1.507	1.734	2.276	0,5	0,8	0,8	0,8	1,8	1,1	1,3	1,5

Kaynak: Trademap

* 2009-2015 Dönemi Yıllık Ortalama

2009-2018 yılları arası 10 yıllık dönemde, SA'nın Türkiye'ye toplam ihracatındaki ilk 20 ürün grubuna (ham petrol hariç) ilişkin tablo yukarıda yer almaktadır. Beklendiği üzere listenin önemli kısmını, SA toplam ihracatına paralel bir şekilde, petro-kimya ürünleri oluşturmaktadır. SA'nın Türkiye'ye ihracatının %90'ından fazlasını oluşturan yukarıdaki liste hurma ve hava taşıtları aksam ve parçaları hariç tamamen ara mallarından oluşmaktadır. Nitekim, SA'nın, ara malında ithalata bağımlı olan Türkiye'ye ihracatında ilk sırada propilen yer alırken, söz konusu ürün grubunun ihracatında Türkiye'nin payı, SA'nın dünya ticareti içindeki payıyla benzerlik göstermektedir.

Öte yandan, SA'nın bazı ürün gruplarında Türkiye'ye ihracatının toplam ihracatındaki payının, aynı ürün grubundaki toplam ihracatının dünya ticaretinden aldığı paydan çok daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu bahse konu ürün gruplarında SA'nın dünya pazarına kıyasla Türkiye'de daha etkin bir pazar gücüne sahip olduğunu göstermektedir.

Bu ürün grupları arasında ise Titanyum oksid, asiklik hidrokarbonlar, işlenmemiş alüminyum, stiren polimerleri, vinil klorür, akrilik polimerler, hurma ve plastik plakalar sayılabilir.

SA'nın Türkiye ihracatında dünya pazarına göre daha üstün olduğu ürün grupları çerçevesinde yapılan değerlendirmeye göre yapılan sıralama sonucu ortaya çıkan ilk 20 ürün grubu ise aşağıdaki tabloda verilmektedir.

SA'nın Dünya Pazarına Görece Türkiye Pazarında Üstünlüğü Bulunan Ürünler

Ürün Grubu	SA'nın TR'ye İhracatı (Milyon \$)				SA'nın İhracatının Dünya Ticareti İçindeki Payı (%)				TR'nin İthalatının Dünya Ticareti İçindeki Payı (%)			
	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018	2009-2015*	2016	2017	2018
3902: Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri	593	534	639	853	11,3	12,1	12,3	13,2	6,3	6,4	6,5	6,1
7601: İşlenmemiş alüminyum	44	43	8	17	0,9	2,6	2,4	2,0	4,5	4,3	4,4	4,7
3903: Stiren polimerleri	33	24	23	11	0,7	1,0	1,2	1,3	3,8	3,7	3,9	3,4
2902: Siklik hidrokarbonlar	111	108	76	71	3,9	4,2	3,4	4,8	1,0	1,2	1,3	1,1
2915: Doymuş asiklik monokarboksilik asitler	30	37	25	36	3,2	3,2	2,5	2,5	2,2	2,2	2,2	2,3
2901: Asiklik hidrokarbonlar	62	2	0	0	3,5	3,0	2,5	2,5	0,4	0,1	0,1	0,1
3907: Poliasetaller, diğer polieterler ve epoksi reçineler	16	18	45	69	0,9	1,0	1,4	2,0	2,3	2,4	2,6	2,4
2823: Titanyum Oksid	15	7	12	9	4,0	3,7	5,0	3,6	1,3	1,3	1,8	1,3
3906: Akrilik polimerler	10	11	3	23	0,1	0,4	0,4	1,2	2,7	2,2	2,4	2,3
2916: Doymamış asiklik monokarboksilik asitler, vb.	2	20	30	61	0,6	1,6	2,2	5,2	3,5	3,5	3,7	3,3
3904: Vinil klorür veya diğer halojenlenmiş olefinlerin polimerleri	15	1	3	2	0,8	0,9	1,0	1,0	5,1	4,2	4,7	3,8
2929: Diğer azot gruplu bileşikler	0	0	32	93	0,0	0,0	4,5	11,8	3,1	3,7	4,2	3,7
0804: Hurma vb.	7	13	20	17	1,4	1,4	1,5	1,6	0,4	0,4	0,5	0,5
3920: Plastiklerden diğer plakalar, levhalar vb.	9	8	13	9	0,5	0,8	0,7	0,7	1,5	1,7	1,8	1,4
8803: Hava taşıtlarının aksam ve parçaları	1	0	0	75	0,5	0,4	0,3	0,6	0,6	0,4	0,6	0,6
2914: Ketonlar ve kinonlar	5	6	4	9	0,6	0,6	1,1	1,9	1,0	0,9	1,1	1,1
8309: Tıplar, şişeler için kapsüller vb.	4	6	8	9	1,8	1,8	1,6	1,4	1,5	1,7	1,6	1,7
8413: Sıvılar için pompalar; sıvı elevatörleri	4	0	1	0	0,1	0,1	0,1	0,1	1,4	1,5	1,6	1,3
8504: Elektrik transformatörleri vb.	3	0	3	0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,7	0,9	1,1	0,8
2922: Oksijen gruplu amino bileşikler	2	1	6	12	0,5	0,4	1,4	1,8	0,9	0,8	1,0	1,0
Liste Toplamı	967	840	949	1.374	1,7	1,8	1,9	2,3	2,1	2,0	2,2	2,0
Toplam	1.560	1.507	1.734	2.276	1,8	1,1	1,3	1,5	1,3	1,3	1,3	1,2

Kaynak: Trademap
* 2009-2015 Dönemi Yıllık Ortalama

Tablodan da görüleceği üzere, SA tamamı ara malı olan ve çok önemli bir kısmı petrole dayalı ürün gruplarında Türkiye pazarında dünya pazarına göre daha önemli bir ağırlığa sahip görünmektedir. Bu husus, Türkiye'nin üretimindeki ara malı açığı ile SA'nın üretimindeki ara malı fazlasının birbiriyle örtüştüğünü ortaya koymakla birlikte, Türkiye'nin üretimi için gerekli önemli hammaddelerde ithalat bağımlılığını ortaya koymaktadır.

d) Karşılıklı Yatırımlar

Ülkemizde tekstil, gıda, bankacılık, dış ticaret, gayrimenkul, tarım ve turizm sektörlerinde faaliyet gösteren 907 Suudi firmasının yaptıkları yatırımların miktarı 2 milyar \$ civarındadır. Ödemeler Dengesi verilerine göre 2016, 2017 ve 2018 yıllarında sırasıyla 21, 12 ve 12 milyon \$ SA kaynaklı doğrudan yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir. 2018

yılında Suudi vatandaşların Türkiye’de açtığı veya ortak olduğu şirket sayısı bir önceki yıla göre yaklaşık %127 oranında artarak 1.110 adedi Limited şirket olmak üzere toplam 1.152 şirkettir. Suudi Arabistan Genel Yatırım İdaresi (SAGIA) verilerine göre, 200’ün biraz üzerinde Türk sermayeli şirketin SA’da gerçekleştirdiği yatırım tutarı yaklaşık 643 milyon \$’ı civarındadır.

e) Müteahhitlik

Son verilere göre, SA Türk müteahhitlerin Körfez ülkeleri arasında birinci, dünya genelinde ise altıncı sırada en çok iş aldıkları ülke konumundadır. Türk müteahhitlik, müşavirlik ve danışmanlık firmaları bugüne kadar SA’da 100’den fazla projeyi üstlenmişlerdir. Türk firmalarının SA’da üstlendikleri projelerin tutarı, 2018 sonu itibariyle toplam 23 milyar \$’ının biraz üzerinde gerçekleşmiştir. 2018 yılında 3 milyar \$’ının biraz üzerinde proje Türk firmaları tarafından alınmış olup bunun sonucu olarak 2018 yılında SA, Rusya Federasyonun ardından ikinci sırada yer almıştır. 2019 yılı başından ağustos ayı sonuna kadar ise Türk firmalarının ülkede almış olduğu iş tutarı yaklaşık 315 milyon \$ seviyesindedir.

f) Turizm

SUUDİ ARABİSTANDAN ÜLKEMİZE GELEN YABANCI ZİYARETÇİLERİN SAYISI ve TOPLAM YABANCI ZİYARETÇİ İÇİNDEKİ PAYI

	YILLAR			MİLLİYET PAYI (%)			% DEĞİŞİM ORANI	
	2017	2018	2019*	2017	2018	2019	2018/2017	2019/2018
OCAK	27.054	50.308	24.349	2,56	3,44	1,58	86,0	-51,6
ŞUBAT	13.226	21.120	20.243	1,14	1,38	1,21	59,7	-4,2
MART	38.949	37.261	30.674	2,45	1,74	1,37	-4,3	-17,7
NİSAN	47.484	55.809	44.918	2,29	2,10	1,36	17,5	-19,5
MAYIS	39.462	28.587	13.207	1,37	0,78	0,33	-27,6	-53,8
HAZİRAN	39.615	83.459	101.601	1,14	1,85	1,91	110,7	21,7
TEMMUZ	135.080	169.331	135.273	2,66	2,99	2,04	25,4	-20,1
AĞUSTOS	150.531	140.010		3,23	2,60		-7,0	
EYLÜL	69.582	53.115		1,71	1,11		-23,7	
EKİM	35.663	39.113		1,19	1,04		9,7	
KASIM	31.333	24.612		1,90	1,25		-21,5	
ARALIK	23.191	44.508		1,36	2,28		91,9	
Ocak-Temmuz	340.870	445.875	370.265	3,89	3,89	2,90	30,8	-17,0
Yıl Sonu	651.170	747.233		2,01	1,89		14,8	

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

g) Pazara Girişte Dikkat Edilecek Hususlar

- Ülkenin vize uygulamaları pazarı görmek, uygun ortak bulmak için firmalarımız açısından zorlayıcı olduğundan, SA başta olmak üzere bölge ülkelerindeki ilgili sektör fuarlarına katılmak önemli bir pazara giriş yöntemidir.
- Gıda ürünleri ihracatından önce Suudi Gıda ve İlaç Kurumundan (SFDA) lisans alınmalıdır (<http://www.sfda.gov.sa/en/Pages/default.aspx>).

- Belli ürünlerde ülkeye sevkiyat öncesi Suudi Standartlarına uygunluk belgesi SASO alınması gerekmektedir, SASO belgesi Türkiye’de TSE’den alınabilmektedir. Bu belgeyi Türkiye’de TSE’nin Gebze Kalite Kampüsünde yer alan, Uluslararası Gözetim Müdürlüğü vermektedir (ilgili birimin telefonu +90 262-7231313). Ayrıca, <https://saber.sa/> elektronik ağ adresinden teknik mevzuat çerçevesinde ağ üzerinden kayıt yapılmasına ilişkin bilgi alınabilir.
- Ülkeye ihraç edilecek ürünlerin üzerinde, hangi ülke menşeli olduğunu gösteren, çıkmayacak ve zarar görmeyecek şekilde görünür bir yerde etiket olmalıdır.
- Ürün bazlı vergi oranları ve ithalatta aranan diğer belgeler için <https://www.customs.gov.sa/en/customsTariffSearch> adresinden bilgi alınabilir.
- Özellikle satış sonrası teknik destek gerektiren makine ve beyaz eşya gibi ürün gruplarında, yaygın servis ağı altyapısı olan veya oluşturabilecek yerel ortaklar ile çalışılması daha faydalı olacaktır.
- Genel olarak Suudi alıcılar bir ürünü beğendiklerinde, çok fazla beklemeden ürünü elde etmeyi tercih etmektedirler. Bu çerçevede depolama imkânı olan ihraç konusu ürünler için depo imkânı olan distribütörler ile çalışılması veya kendi deponuzun olacak bir yapılanma olması faydalı olacaktır.
- Aynı şekilde günümüze kadar ülkenin Türkiye açısından en önemli pazar konumunda olduğu Müteahhitlik alanında da yerel bir ortak ile çalışmak, süreçlerin hızlanması ve özellikle geciken alacakların yaratacağı finansman yükünün paylaşılabilmesi açısından uygun bir strateji olacaktır.
- Ticaret başta olmak üzere tüm iş ilişkilerinde konular sözleşmeye bağlanmalı, söz üzerinden hareket edilmemelidir.
- Akreditifli alışveriş tercih edilmeli, çekten kaçınılmalıdır.
- Makine Sektörü ihracatında, makinelerin kullanım kılavuzlarının (özellikle Arapça ve/veya İngilizce olarak) olması, makinelerin kurulumundan sonra yaşanacak sorunların azaltılması açısından önemlidir.
- Ülkeye ithal edilecek ürünlerin paketlerine ilişkin bir Teknik düzenleme devreye girmiş olup konuya ilişkin detaylı bilgiye aşağıdaki adresten ulaşılabilir.
<https://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-250857>

h) Gündemdeki Konular ve Son Dönem Gelişmeleri

- Yabancılara Türkiye’de emlak alma imkânı veren son yasal düzenlemeyi takiben çok sayıda Suudi vatandaşı ülkemizden ev almaktadır. Ancak, ülkemizdeki, emlak piyasasındaki yasal boşluklar veya TMSF’ye devredilen şirketler nedeniyle emlak alan yabancılardan bir kısmı oldukça sıkıntılı dönemler yaşamaktadırlar.
- SA’ın dahil olduğu Körfez İş birliği Konseyi ülkeleri ile STA görüşmeleri durmuş ve günümüz itibarıyla ilerleme kaydedilememektedir.
- Et, tavuk, yumurta, balık vb. gıda maddelerinin SA’na ihracatı için gerekli olan Suudi İlaç ve Gıda Kurumu (Saudi Food and Drug Authority-SFDA) lisanslarının ülkemizde Tarım

ve Ormancılık Bakanlığımız tarafından verilebilmesi amacıyla başlatılmış olan süreç tamamlanamamıştır. Ayrıca, son dönemde yeni başvurular konusunda ilerleme sağlanamamakta, bu da ihracat yapmak isteyen firmalarımızı olumsuz etkilemektedir.

- Oturum ve çalışma izni olan yabancılarla birlikte ülkede bulunan aile fertlerinden alınan aylık harçlardaki artışlar, çalışan yabancıların ailelerini göndermelerine veya ülkeyi terk etmelerine sebep olmaktadır.
- Ülkemiz iş insanlarının pazara girmeden önce ülkeyi ve muhataplarını tanımak üzere SA'yı ziyaret etmelerine dönük vize temininde sıkıntılar devam etmektedir.
- 2019 yılı başından itibaren, Mütcaahhitlik sektörümüzün ülkede özellikle kamu ve kamu şirketlerinden yeni iş alımında, Türk ihraç ürünlerinin ise pazara girişinde gümrüklerde sıkıntılarla karşılaştıkları gözlenmektedir.